

Nunanut allanut tunngasunut naalackersuinikkut nassuiaat 2019

(Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Nunanut Alla-
nullu Naalackersuisoq)

Nunanut allanut tunngasut pillugit Naalackersuisut 2019-imut nassuiaataannut qujanaq. Inuit Ataqatigiit nunanut allanut politikkip avammut tunisaqarnermut niuernernullu pingaruteqarluinnartutut isigaarput.

Aasaq manna Nunatsinni aliannaarsaaleruttortugut erseqqarilluinnartumik attorneqaatitsinnik misigaarput qanoq nunatta nunanut allanut politikkimut piareersimalluni, peqataallunilu aalajaatsumillu isumaqarnissaa qanoq pingaartigisoq. Tassami USA-p præidentiata nunarput pisiarianiallarmagu quarsaaqaagut.

Pisuni taamaattuni pingaaruteqarluinnarpoq nunarput ersarissumik avammut oqariartornissaa inuiaasugut pisiarineqarsinnaangitsut, inuiattut allatulli naleqartut.

Pisiumaneq piviusorsiuungitsoq pinavianngitsorlu tamatta isumaqatigiissutigisinnaagunarparput. Taamaattorli nunat pissaanilissuit akornanni issittulerngusaannerup annertusiartuinnartup sakkortusisamik pigaluttuarnernik imaqarmat puigussanngilarput. Eqeersimaartariaqarpugut ineriartornerlu malinnaaffigeqqissaartariaqarlugulu siorngersimaartariaqarparput. Uagummi nunarput qitulluinnartumik issittumi inissisimasoq nalunngilarput.

Issittoq illersorneqarnissarlu pillugit piffissanngorpoq illersornissamut isumaqatigiissut nutartissalugu, uagut inuiaat kalaallit nunatta atornerqarneranut atugassarput piumasarissallugu.

Aamma illersornissamik uagut pisariaqartitavut Amerikkamiut nunatsinniinnerannut oqimaalutasavagut, nunarsuatsinnimi nunarsuullu immikkoortuani najugaqarfitsinni, ajoraluartumik maanna sulii sakkutooqarnikkut annertusaavigineqartumi, isumannaatsumik inuunissaq pisariaqartipparput. Sakkutuulersornerulli annertusarneranut aqutissiueqataassanngilagut.

Issittulerngusaannerup annertusiartortup takutiinnarpaa nunarsuarmioqataanitta soqutigineqar-nittalu annertusiartuinnarnerannik. Nunarsuarmioqatitsinnut pisussaaffinnik tamanna malitseqartoq nalunngerereerparput.

Nunatsinni Naalackersuisut danskit Naalackersuisui peqatigalugit Kalaallit Nunaata – Inuiaat kalaallit – issittulerngusaannermut sakkulersorfiusumut piffissami kingullermi ilanngutsippaat. Nuna-tsinni sakkutooqarfiit ukiorpassuarni ikilisarniarlugit sorsuutigisimasagut, imaaliallannerinnakkut

Naalakkersuisut danskillu naalakkersuisuisa, Kangerlussuup sakkutooqarfittut annertusaavigi-neqarnissaanik alloriarmata. Inuit Ataqtigiit akuersaanngilluinnarpaat, inuiaat kalaallit qulaatiin-narlugit issittulerngusaanermut sakkulerngusaanermullu akuliutsinneqarnerput. Alloriarnerni taamak annertutigisuni imaaliallannerinnakkut Inatsisartunilluunniit peqataatitsigani aalianger-saalluni ingerlatsisoqarsinnaanngilaq. Inuiaanuna kalaallit nunarput, qangaaniilli sakkulersorfiunn-gitsumik ineriartortissimasarput. Inuit Ataqtigiillu issittup nunattalu ineriartortuarnissaa kissaati-geqaarput, tamannali sakkulersornikkut pissanngilaq.

Naalakkersuisut oqaatigaat amerikamiut 2018-mi kalaallit mittarfiliortiternissaannut aningaasa-lersueqataasinnaanermik soqtiginninnertik oqariartuutigaat. Amerikamit Kalaallit Nunaannik su-leqatigiinnerup annertusinissaanut soqtiginninnermik takutitsisoqarnera nuannaarutissaavoq, taamaattoq eqqummaariffigissavarput tamanna amerikarmiut sakkulersornissamik annertusisaaf-fittut atussanngimmassuk. Nunarpummi sakkulersorfiussanngitsoq pingaartipparput.

Amerikamiut Kalaallit Nunaanni aallartitaqarfeqaleqqinnissamik aalajangiussineratigut aammalu pisortatigoortumik attaveqarnikkut ataatsimut soqtigisavut pillugit oqaloqatigiissinnaanerput Naalakkersuisut qularutiginnngilluinnarpaat. Oqaatigineqareersutut nunarput tuniniagaanngilaq, taamaattorli suleqatigiinnissamut niueqatigiinnissamullu ammanerput Naalakkersuisut oqaatigim-massuk tamatumingga naqissuseeqataajumavugut.

Silap pissusaata allanngoriartorerata, nunatsinni inuunitsinnut inuussutissarsiutinullu sunniutai malugereerpagut. Ulluinnarni inuunitsinni sunniutai misigeriikkavut, issittup sikuerukkaluttuinnar-nera ilutigalugu nunarsuarmioqatitta issittoq aqqusaarlugu niuernikkut aqqutinik nutaanik atuiler-nissaat uaneralaarsuarmiippoq.

Nunarsuarmioqatitta sineriapput aqqusaarlugu umiarsuarnik ingerlaartalernissaannut sillima-niarnermik annertuumik eqqarsartittariaqarpaatigut. Mingutsitsinerit, imartartatta nakkutiginera, piniarfiit aalisarfiillu illersorneqarnissaannik eqqummaarittariaqarpugut, piareersalereerlutaalun-niit.

Niuernikkut aqqutit nutaat, issittumilu pisuussutit uumassusillit uumaatsullu nunarsu-armioqatitsinnit soqtigineqaqaat. Nunallu pissaanilissuit pisuussutitsinnik niuernikkullu ilaatigut soqtigisaqarnertik aallaavigalugit, issittumi pissaaneqarniutilernerat sakkulersornikkut aamma annertusarneqariartuinnartoq aarlerinarluinnarpoq.

Nunanik allanik aalisarneq pillugu suleqateqarneq pingaarluinnarpoq. Issittumi nunat illersoqatiit-tariaqarnerat qujanartumik suliarineqarsimavoq, qulakkiigassaraarpuppi nunat issittut akornanni aalisarnermut isumaqatigiissutit pitsaasumik suliarineqartarnissaat.

Issittup imartaani mingutsittsinnginnissaq, mikroplastimik pinaveersaartitsinissaq soqtigisaraar-put. Issittup imartaa allatorluinnaq sukkassusilimmik tapperuarnartunik uumassusilik qajannarlui-narsinnaasoq nunat allat peqatigalugit mingutsinnaveersaarnissaa suleqatigiisuutissaavoq pingaar-toq.

Arferit allallu miluumasut imarmiut nungusaataanngitsumik piniarneqarnissaat illersussavarput. Tassanili pingaarluinnarpoq inuit neqissaqarniarnerat, inooriaatsimut pingaarutilik aamma illersus-sallugu.

Taamaammat nunarsuarmioqatigiit imartatsinni aalisarneq piniarnerlu pillugit isumaqatigiis-suteqarfiginissaa pillugu suleqataaneq pingaaruteqarpoq, illersuisinnaajumalluta aammalu pisaqarsinnaajumalluta.

Naalagaaffiit Nunanut Allanut Illersornissamut aamma Sillimaniarnermut ataatsimoorussamik po-litikkiat atuarlugu paasinarpoq danskit nunanut allanut ministeriaqarfiat uagullu nunanut allanut naalakkersuisoqarfipput qanilluinnartumik suleqatigiissimasut.

Inuit Ataqtigiit pingaartutut isigaat maannamiit sulissutigissagipput suleqataaginnarnata aammali nunanut allanut suliatsinni nammineq aalajaangeeqataallutalu tusaaneqarnerunissarput. Nunanit allanit maluginiarneqarnitta pisussaffilerpaatigut nammineq isummatsinnik sumullu ingerlarusun-nitsinnik qanorlu sunniuteqarusunnitsinnik nunarsuarmioqatitsinnut anngussisinnaanngornissar-put. Namminiilivinnissamut suliatta aallartinnera nunarsuarmioqatitta arajutsisimanngilaat. Taamaammat pingaaruteqarluinnarpoq nunarsuarmioqataansinni qanoq inissisimarusun-nersugut, aammalu qanoq kissaateqarnissarput nittarsaattuassallugu. Taamaammat nunani allani politikkeqarnermi Danmark kisiat aqputigalugu oqariartorata nammineq oqariartorsinnaanis-satsinnut immitsinnut periarfissarsiiuunnerusariaqarpugut.

Nunatta nunani allani Nunatsinnullu pingaaruteqarluartuni sinniisoqarfeqarnerata anner-tusarneqarnera nuannaarutigaarput. Maluginiarparput Islandimi sinniisoqarfik pilersinneqarnis-saanut tapersikkatta allanit immikkuullarissutigisimagaa danskit ambassadeqarfianit illutamigut avissaaqqanini, taamaalilluni nammineq ineriartortitsisinnaanerulluni aammalu kalaallisut immik-kuullarinnerulluni ingerlalluni. Neriuppugut siunissami taamma aallartitaqarfinni pilersitsinissami tamanna malinneqarumaartoq, pisariaqartipparpummi nammineq isumalittut iliorsinnaasutullu allanut takutinnissarput.

Sinniisoqarfipput politikikkut, kulturikkut niuernikkullu attaveqaatitta ineriartortinnissaat nukit-torsarnissaannullu tapertaavoq, naatsorsuutigineqarporlu tamanna inuiaqatigiit aningaasarsior-neranut Kalaallit Nunaannut iluaqutaajumaartoq.

Issittumi suleqatigiinnermi maluginiarparput Naalakkersuisut Arctic Circle Issittup siunissaa pillugu nunat tamalaat oqallittarfiat suleqatigiiffianni annerpaajusoq. Tamanna ilumoorpoq, taamaam-mallu Naalakkersuisut kisiisa peqataatinnagit inatsisartutaaq amerlanerit peqataallutillu malin-naanissaat aqputissiuuttariaqarparput. Nunarsuarmioqatitta oqallisigigaatigut soorunami uagut akuullutalu peqataanitsigut ilusilersuisinnaasariaqarput.

Artic Circle Assembly-mi Reykjavikimi pisumi Inatsisartut Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ata-atsimiititaliaa siullermeerluni nammineq oqallitsitsivoq. Oqallinneq 'breakout-session' ataatsimiiti-taliap pilersaarusiussimavaa, tassanilu ataatsimiititaliamit peqataasut Aleqa Hammond, Mimi

Karlsen aama Pele Broberg isiginnaartullu akornanni oqallinneq aaqqissuunneqarsimalluni. Ataatsimiititaliap aaqqissuussinerata immikkut soqutigineqarluarsimamata takuneqarsinnaasimavoq inersuaq 'Norðurljós' inunnik ulikkaavissimammat.

Issittumi Kalaallillu Nunaanni sillimaniarnikkut pissutsit allanngoriartornerat pillugit ataatsimiititaliap siulittaasuata Aleqa Hammondip oqallinneq aallannerlugu tunngavilerpaa. Kalaallit Nunaanni eqqaanilu sikuq sukkaqisumik aakkiartorneratigut umiarsuit angallannerannik ammaassivoq, Russlandip sakkussiornikkut sakkortusaavoq inuillu issittumi najugaqartut puigorneqakulapput, aamma sikuittoq kujallermi isumaqatigiissutip assigisaanik issittumi isumaqatigiissusiornissap oqallisigineqarnerani.

Kalaallit immikkut inooriaasiat ataatsimiititaliami siulittaasup tulliatut uanga Mimi Karlsen erseqqissaatigaara. Pinngortitamut qanilluinnarluni inuuneq aammali sorsuffiunngitsumi eqqissilluni inuuneq. Siulittaasup tulliatut nunat tamat akornanni suleqatigiinnermi silap pissusaata allanngoriartornerata akiorniarnnerani issittumi eqqissinerup pisariaqarluinnarnera naqissuserpara, inuiaqatigiillu kalaallit namminiilivikkiartornernitsinni sulinerput aamma qulakkeerneqaaqqullugu.

ISSITTUMI IMARTAQ

Inuit Ataqtigiittaag maluginiarneqarpaat ukiuni kingullerni Issittumi imartanut soqutiginninneq annertusiartuinnartoq. Iluarinarpoq suliaqarfik tamanna Naalakkersuisunit nakkutigeqqissaarneqarmat, imaaniami isumalluutitsinik inuussuteqaratta, siunissamilu imaani aningaasaqarnermut killeqarfitta avataani aaqqiissutaasinnaasut inissisimasussat soqutigilluinnaratsigit. Taamaatumillu isumaqatigiissutissami nutaassami Kalaallit Nunaata soqutigisasa annertunerpaamik qulakkeerniarnissaat aalajangiisuulluinnassammat eqqumaffigequarput.. Eqqumaffilluinnarneqartariaqarpoq imartanut sineriallit nunat tallimat peqataaffigisaannik akuerisaannillu isumaqatigiissuteqarnek, tassami takutimmagu nunatsinni Naalagaaffeqatigiinnermullu sinniisut akornanni qaffasinnerpaamik pitsaassusilimmik naammassisaqarsinnaaneq.

BREXIT

Brexitip aninissaa kinguartinneqarnikuuvoq sulilu nalunarluni Tuluq Nunaata EU isumaqatigiissuteqarluni isumaqatigiissuteqaraniluunnit qimassaneraa.. Tuluq Nunaata EU-mut inuulluaqqusinnissaa Kalaallit Nunaata EU-mut Tuluq Nunaannullu attaveqarneranut sunniuteqassaaq. Tamanna pingaartumik ilinniartitaanikkut, niueqatigiinnikkut aalisarnikkullu malunnaateqassaaq.

Brexitip ingerlanneqarnerani Nunanut Allanut Naalakkersuisoqarfik ilungersorluni sulissutiginnisimavoq Kalaallit Nunaata soqutigisai pitsaanerpaamik qulakkeerumallugit. Neriuppugullu Naalakkersuisut saarullinnik nioqqutissianik pisiortortut annersaannut suleqatigiinnermik inernilimmikpi-lersitsissasut. TuluqimmiNunaat tassaavoq raajanik uutanik qalipaajakkanillu aamma Nunatsinni nioqqutissiatsinnik pisiortortut annerpaat ilaat. Niuernerlu tamanna annaanaveersaartariaqarparput.

Taamaattumik Tuluit Nunaannik niueqateqarnerput pingaaruteqarluinnarpoq eriagilluinaqqissaartariaqarlunilu. Isumaqatigiissutsip nunatsinnut iluaqutaasa allanngoratik taamaaginnar-nissaannut sulineq pingaarnarpaanut ilaasariaqartoq isumaqaratta pissusissamisoorpoq. Sapan-ginnissaanummi akissaqanngilagut.

EU

Nunatta EU-llu aalisarneq pillugu isumaqatigiissutaa aappaagu 2020-mi atorunnaartussaammat isumaqatigiissutip nutarterneqarnissaanut atatillugu sulineq imaannaasussaagunangitsoq eqqor-iarsinnaavarput.

Piffissamut pissanganartumut ilungersunalaarsinnaasumullu pilersugut Naalackersuisut oqarmata isumaqatigaagut, tassami inatsisitigut sinaakkutaasut pingaarnarit EU-millu isumaqatigiissutit EU-p ukiunut arlalinnut missingersuuserfiusut nutaat 2021-mit 2027-mut nutartertussanngormata. Taakku saniatigut EU-lu ataatsimoorussamik nalunaaruterput 2015-meersoq nutarterneqartus-sanngorunarpoq, minnerunngitsumillu nutaamik aalisarnermut isumaqatigiissummik suliaqarnis-saq isumaqatigiinniutaasussaassaaq. Isumaqatigiinniarnarit tamakku aallartereernikuusut oqaatigi-neqaraluartoq oqaatigiumavarput kissaatigalugulu aalisartortatta, EU-mit aalisartunit aamma naammaginartumik angusaqarfigiumaaraat. Aalisakkat EU-mut tunniunneqartut aalisartortatta pi-sassaannik ikilisaassanngitsut nungusaataassanngitsullu isumaqatigiinniartut nalilersoqqissaassa-vaat, tamattami pitsaasumik angusaqarniassaagut. Qanortoq aappaagu sinaakkutissat nutaat ata-qatigiinnerillu naammassilluarilik.

Nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffiinnut sorsuuteqarluunilu suliniuteqartuortoq ICC Inuit Ataqtigiit qamannga pisumik qutsavigingaarpaat. ICC suliniarnermigut sutigut tamatigut nunarsu-armioqatitsinnut ilisimatitsissutiguarpaat inuiaausugut nunap inoqqaavisut pisinnaatitaaffillit. Taamaammat nuannaarutigaarput.

Ukioq manna Kalaallit Nunnaanneersoq FN-imi Nunap Inoqqaavinut Tunngassutilinni Ataavartumik Oqallittarfiannut ilaasortanngormat nuannaarutigaarput. Naalackersuisunit upperineqarpoq pineqartoq nunap inoqqaavisa soqutigisaat pitsaanerpaamik ingerlatissagai, oqalliffimmilu tassani sulinermit pitsaasumik tunniussaqaarsinnaalluni.

Tamatuma takutippaa ICC-ip nunarput sinnerlugu annertuumik suliaqarnera, Naalackersuinikkut iluaqutaasinnaaqimmat tapersersortuartariaqartoq. Taamaammat Inuit Ataqtigiinniit mianersoq-qussutigaarput ICC-mut aningaasalersuinitta annikillinissaa, pisinnaatitaafitsinnimmi sorsuutigin-nittoq qujaruttariaqarparput tapersersorlugulu.

Manna iluatsillugu pissusissamisoortut apequtigissallugu eqqaarusupparput Nunanut allanut tunngasunut naalackersuinikkut nassuiaatit kingumoortut maani eqqartortarnerinut allanngue-rusunnginnersugut? Nunatta inissisimanagera nunarsuarmioqatigiinni ima pingaaruteqalersima-tigaaq avataanit isiginiarneqarnerput annertunerujussuanngorsimalluni. Nunanut allanut tunngasunik suliaqarnermi nassuiaatit kingumoortut qimallugit, siunissami aggersumi nunatta assi-giinngitsutigut suleqateqarnera pillugu iliuusissatut pilersaarusiornissarput pisariaqartoq oqaatige-rusupparput.

Nunarput sutigut tamatigut naleqartitatsinnik ersarissumik aamma issittormiut saniligut eqqarsaatigalugit issittup qanoq atorneqarnissaa pillugu ersarissuliortuartariaqarpoq. Tamanna partiit ataasiakkaat kisimik suliarisinnaanngilaat, taamaammat partiit susassaqtullu ilaseraagut nunanut allanut politikkitta ersarissarnissanik annertusarnissaanullu suliaqarnissamut.

Inuit Ataqtigiit qulequttat minnerpaamik iliuuseqarfigineqassasut imaattut siunnersuutigaat:

- Nunanut allanut politikkitta annertusarnissaanut ataatsimoorfissarsiorneq.
- Nunatta namminiussuseqarnerata illersorneqarnissaa.
- Nunatsinni sillimaniarneq aamma illersornissaq.
- Nunanut allanut politikkip annertusarnerani niuernikkut iliuusissat malinnaatinneqarnissaat.
- Silap pissusaata allanngoriartornera pillugu iliuutsit.
- Issittup atorneqarnera.

Kunneqarfiup Danmark-ip Issittoq pillugu iliuusissaa 2011-imeersoq pisoqalivoq. Taamaammallu Naalakkersuisut kajumissaarumavagut nunanut namminersortutut nunanut allanut politikkini ersarissarnissaanut suliaqassasut. Qularnanngitsoq uaniimmat nunatta soqutigisai Naalagaaffiullu soqutigisaai, periutsit pingaarnersiunerillu assigiinngissinnaasut, taamaammallu nammineerluta nalornissutiginnngisagut iliuuseqarfigalugit pilersaarusiornissaannut immitsinnut piumaffigisarpugut.

Inuit Ataqtigiit isumaqarpugut inuiattut ineriartornissarput nammineq akisussaaffigissagipput. Nunanut allanut suleqateqarnissarput pingaarutilerujussuuvoq, aammali nunarput sakkulersorfiunngitsut ineriartortissagipput ersarissumik nunarsuarnioqatitsinnut suaarutiguartariaqarparput. Nunaavugummi sakkutooqanngitsut, inuiaaullutalu nunanut allanut sorsussimannngisaanartut. Taamaammat oqaatigiuassavarput nunarput sakkulersorfiunngitsoq – nunanullu allanut suleqateqarumasooq.

Taama oqaaseqarluta Nunanut Allanut tunngassutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat tusaatissatut tiguarpugut.